

Araştırma Makalesi / Research Article

Suriye'deki Tarihsel Süreçlerin Osmanlı'dan Günümüze Sosyo-Politik ve Edebi Yansımaları

Socio-Political and Literary Reflections of Historical Processes in Syria from the Ottoman Empire to the Present Day

Kemal ŞİMŞEK¹DOI : [10.63556/ankad.v10i1.303](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i1.303)

Geliş/Received: 25/05/2025

Kabul/Accepted: 21/01/2026

Öz

Suriye'nin kültürel ve edebi dönüşümü, Ortadoğu'daki ideolojik çatışmalar, modernleşme ve milliyetçilik hareketleriyle yakından ilişkilidir. Edebiyatın, bir toplumda yeni nesilleri şekillendirmek ve kültürel mirası aktarmak için bir araç olarak kullanılması bilinen bir gerçektir. Edebiyat, Ortadoğu'da Batı kültürünün yayılmasında önemli bir araç olarak kullanılmıştır. 19. ve 20. Yüzyılda, edebiyatın eğitimdeki öneminin farkedilmesi, Suriye ve Mısır gibi bölgelerde de edebiyata olan ilgiyi artırmıştır. Suriye'de, Batılı değerleri aktaran edebiyat, özellikle de çocuk edebiyatı 19'uncu yüzyılın ortalarından itibaren hızla gelişmiş ve birçok edebiyatçı bu alanda eserler vermeye başlamıştır. Suriye tarihine bakıldığında ülkenin içinden geçmiş olduğu tarihi ve siyasi süreçlerin ülke edebiyatını etkilediği görülmektedir. Örneğin Osmanlı Devleti'nin son döneminde yeni gelişmeye başlayan edebiyat, şekil ve içerik bakımından daha çok Batı edebiyatını taklide dayanan, kendi öz kültürüne bağlı Arap milliyetçiliği temalı edebiyat özelliği taşımaktadır. 1920'li yıllardan 1960'lı yıllara kadarki dönemde, mandacılık karşıtı Arap milliyetçiliği temalarıyla bezeli bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Bu dönemde edebiyata, millî ve manevi değerlerle bezeli Arap milliyetçiliği temaları yoğun olarak işlenmiştir. 1971'den sonra iktidara gelen Baas rejimi döneminde edebi eserlerde Baas rejiminin ideolojisini yansıtan sosyalist ve seküler temaların ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Bu farklılaşmanın, dönemin edebiyatçıları arasında ideolojik ayrışmalara yol açtığı da görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Suriye'nin tarihsel süreçler içinde yaşadığı siyasi, kültürel ve edebi dönüşümü incelemek, özellikle Batı etkisiyle şekillenen edebiyatın bu değişimlerdeki rolüne dikkat çekmektir. Ayrıca Suriye edebiyatındaki ideolojik ve tematik dönüşümleri, tarihsel ve siyasi bağlamlar çerçevesinde analiz emektir. Çalışmada tarihsel analiz ve edebi inceleme yöntemleri kullanılmıştır. Dönemin edebiyatçıları ve eserlerine atıflar yapılarak, siyasi ve kültürel değişimlerin bu metinlere yansımaları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye Edebiyatı, Kültürel Kimlik, Siyasi ve Kültürel Değişim.

Abstract

Syria's cultural and literary transformation is closely related to ideological conflicts, modernization and nationalist movements in the Middle East. It is a known fact that literature is used as a tool to shape new generations in a society and to transmit cultural heritage. Literature has been used as an important tool in the spread of Western culture in the Middle East. In the 19th and 20th centuries, the recognition of the importance of literature in education increased interest in literature in regions such as Syria and Egypt. In Syria, literature that conveys Western values, especially children's literature, developed rapidly from the mid-19th century and many writers began to produce works in this field. When we look at the history of Syria, we see that the historical and political processes that the country has gone through have affected the country's literature. For example, the literature that began to develop in the last period of the Ottoman Empire has the characteristics of literature with the theme of Arab nationalism, which is based more on imitation of Western literature in terms of form and content and is loyal to its own culture. In the period from the 1920s to the 1960s, no literature adorned with themes of

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Dr., Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâğatı Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye. E-posta: kemalsimsek@akdeniz.edu.tr

Önerilen Atıf/Suggestion Citation

Şimşek, K., (2026). Suriye'deki Tarihsel Süreçlerin Osmanlı'dan Günümüze Sosyo-Politik ve Edebi Yansımaları, *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 278-292.

Arab nationalism against the mandate emerged. During this period, themes of Arab nationalism adorned with national and spiritual values were intensively processed in literature. It is observed that during the Baath regime that came to power after 1971, socialist and secular themes reflecting the ideology of the Baath regime came to the fore in literary works. It is also seen that this differentiation led to ideological divisions among the writers of the period. The aim of this study is to examine the political, cultural and literary transformation that Syria has experienced in historical processes, and to draw attention to the role of literature, especially shaped by Western influence, in these changes. In addition, it is to analyze the ideological and thematic transformations in Syrian literature within the framework of historical and political contexts. Historical analysis and literary analysis methods were used in the study. By making references to the writers and works of the period, the reflections of political and cultural changes on these texts were evaluated.

Keywords: Syrian Literature, Cultural Identity, Political and Cultural Change.

1. GİRİŞ

Pek çok devlet ve medeniyete beşiklik etmiş olan Suriye toprakları, pek çok devlet tarafından yönetilmiş en son olarak da Osmanlı Devleti tarafından idare edilmiştir. Avrupa’da meydana gelen coğrafi keşifler, sanayi devrimi gibi gelişmeler, Batı dünyasında başta iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel pek çok değişimlere neden olmuştur. Bu gelişmeler sayesinde Batı bilim ve teknik alanda hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Batı’da meydana gelen bu ilerlemeden, Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki tüm halklar etkilenmiştir. Özellikle sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan hammadde açığı, dünyadaki yeraltı ve yerüstü kaynaklarının çoğuna sahip Osmanlı Devleti’ni Batı emperyalizminin hedefi yapmıştır. Dolayısıyla artan hammadde ihtiyacı ve materyalist felsefenin küreselleşme hedefi, askeri ve kültürel savaşların sebebi olmuştur. Batılı devletler hammadde gereksinimlerini gidermek için girdikleri coğrafyalara yerleşebilmek için yeni Batı kültür ve düşüncesini, çeşitli yollarla özellikle sanat ve edebiyat yoluyla yaymaya girişmiştir. Buna karşı çıkan imparatorlukları yıkmak için isyanlar ve savaşlar çıkarmak suretiyle maddi ve manevi sömürü için uygun ortamı oluşturmaya başlamışlardır. Batı’daki ilerlemelerin tesir ettiği geri kalmış halkların lider ve aydınlarının, “Batılılar gibi olmak için onlarla aynı yolu takip etmek gerekir” şeklindeki düşüncüyü savunan tutumları, sömürgecilik faaliyetlerini kolaylaştırmıştır. Çünkü bu düşüncenin sonucunda Osmanlı Devleti bünyesindeki halklar, eğitim için Batılıların açtığı okullara yönelmişlerdir. Böylece pek çok öğrenci, yabancılar tarafından açılan okullarda eğitim görmeye başlamış, öğrencilerin bir kısmı da Batı ülkelerine özellikle Fransa’ya (kapitülasyonlardan dolayı yakın ilişkiler içinde bulunduğu için) gönderilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti bünyesinde Batı kültür ve fikirleri, Batı tarzı eğitim alarak yetişen aydınlar aracılığıyla yayılmıştır. Genel olarak sanat ve edebiyat özel olarak çocuk edebiyatı, Batı kültür ve düşüncesini yayma araçlarının başında gelmiştir. Çocuk edebiyatı, 19 ve 20’inci asırda toplumun ilerlemesi konusunda çocuğun öneminin farkına varıldığı Avrupa’da, özellikle gelişim psikolojisi ve eğitim bilimleri gibi alanlardaki gelişmelerden elde edilen veriler ışığında, çocukların yetiştirilmesini hedefleyen ve Batı’dan etkilenen coğrafyalara da sirayet eden bir edebiyat olarak ortaya çıkmıştır. 19’uncu yüzyılın ortalarından sonra Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altında bulunan bölgelerde - özellikle Mısır ve Suriye’de-, çocuk edebiyatı alanında kitaplar yazılmaya başlamıştır.

2. YÖNTEM VE VERİ TOPLAMA

Çağdaş Suriye, eski çağlardan beri pek çok medeniyete beşiklik etmiştir. Toprakları üzerinde ırkı, dini, dili farklı birçok halk devlet kurmuştur. Suriye, stratejik konumu dolayısıyla her dönemde siyasi, etnik ve dini çekişmelerin yaşandığı bir bölge olagelmıştır. Tarihi geçmişi dolayısıyla Suriye’de ırkı, dini, dili farklı birçok halk birlikte bir arada yaşamak durumunda kalmıştır. Ülkenin geçirmiş olduğu tarihsel süreçler ve bu süreçler sonucunda oluşan kozmopolit yapı, 19’uncu yüzyılın ortalarından 20’inci yüzyılın sonuna kadar Suriye’de yaşanan her gelişmeye yansımıştır. Bu yansımaları, özellikle son dönem Osmanlı Suriye’sindeki siyaset, ekonomi, eğitim, sağlık, edebiyat gibi hemen hemen her alanda görmek mümkündür. Bu çalışmada tarihsel süreçlerin, Suriye’deki gelişmelerin ardındaki dinamikleri nasıl oluşturduğu ve bu dinamiklerinin çeşitli alanlara özellikle edebiyata yansımalarının tesbiti, nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmış ve çalışmada veri toplamak için doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

2.1. Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik

ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma veYayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmada kamuya açık kaynaklar doküman analizi tekniği kullanıldığı için etik kurul izni gerektirmemektedir.

3. TARİHİ BAĞLAMıyla SURİYE

Tarihî Suriye, Filistin, İsrail, Ürdün ve Lübnan topraklarını içine alan bölgeyi içine almaktadır. Suriye, eski çağdan beri aynı adla isimlendirilmektedir. Bu ismi ilk defa Eski Yunanlıların kullandığı düşünülmektedir (Hitti, 1978: 62-63). Günümüz Suriye’si ise Türkiye’nin güneyinde, Irak’ın batısında, Ürdün’ün kuzeyinde ve Lübnan ile Filistin’in doğusunda yer alan bir coğrafyayı kapsamaktadır.

Suriye, dili, dini, ırkı birbirinden farklı birçok uygarlık ve devlete ev sahipliği yapmıştır. Suriye’nin sahip olduğu bu özellikler ülke tarihinin her dönemine ışık tutması açısından bilinmelidir.

Suriye, medeniyetin ve yerleşik hayata geçişin başladığı yer olarak sayılmaktadır. Bölgenin en eski sakinlerinin, M.Ö. 5000’li yıllarda yaşayan Natufel’li halklar olduğu kabul edilmektedir (Yavuz, 2005: 9). Bölgeye, Milattan önce Akadlar, Aramiler, Yamhad Krallığı, Mittanni Devleti; M.Ö. 1286 Kadeş Antlaşmasıyla ülkenin kuzeyine Hititler, güneyine ise Mısırlılar hâkim olmuşlardır. Bölgede Aramiler, Asurlular (M.Ö.612’de) sonra Medler, onlardan sonra da Babil devlet kurmuştur. Persler, M.Ö. 539’da bölgeye hâkim olmuşlar onlardan sonra da bölge M.Ö. 333’te Makedonyalılar tarafından yönetilmiştir (Aydos, 2000: 20) Daha sonraki dönemlerde kadim büyük Suriye’nin çeşitli bölgelerinde Halep Krallığı (M.Ö. 1800-1450), İrsal Krallığı (M.Ö. 1075-587), Şam Krallığı (M.Ö. 950-732), Yahudi Krallığı (M.Ö. 142-M.S. 100) ve Fenike Krallığı gibi krallıklar kurulmuştur. M.Ö. 64-M.S. 520 yılına kadarki dönemde Roma İmparatorluğu ardından M.S. 4’üncü yüzyılda bölgeyi Bizans İmparatorluğu yönetmiştir (İshakoğlu, 2010: 18-22).

3.1. Suriye’de İslâm Hâkimiyeti Dönemi

Suriye, 634 yılında Müslümanların hâkimiyeti altına girmiş ve Müslüman-Arap kültürü bölgede kök salmaya başlamıştır (el-Belâzûrî, 1955: 174-175). Bölgeye 660 yılından itibaren Emeviler hâkim olmuş; 750 yılından sonra Abbasilerin hilafet merkezini Şam’dan Bağdat’a taşınmasıyla beraber bu bölge Bağdat’ın gölgesinde kalmıştır. Abbasilerden sonra Müslüman-Hristiyan mücadelesinin başladığı Suriye, Abbasilerin zayıflamasıyla 905’te Mısır’daki Tolunoğulları’nın eline geçmiştir (Yavuz, 2005: 21-29). Tolunoğullarından sonra Suriye’nin kuzeyinde Hamdaniler, güneyinde de İhşidler hâkimiyet kurmuştur.

11’inci asırda, Suriye’ye Büyük Selçuklu Devleti hâkim olmuş ancak hâkimiyetleri (Haçlı Seferlerinden dolayı) kısa sürmüş ancak 1128 yılında Selçuklu emirlerinden Nureddin Zengi bölgeyi tekrar Selçuklu topraklarına katmıştır. Daha sonra bölge 1171 yılında Selahaddin Eyyubi tarafından Eyyubi Devletine dâhil edilmiştir (Aydos, 2000: 21-22). Ardından 1260 yılında Suriye Memlûkluların hâkimiyetine geçmiştir (Yavuz, 2005: 42).

En eski zamanlardan beri farklı ırk ve dinlere mensup insanların yaşadığı bir yer olması dolayısıyla Suriye, hep kozmopolit bir yapıya sahip olmuştur. Bölgenin sahip olduğu bu özellik, bölgede siyasi istikrarsızlığın ve güç mücadelelerinin yaşanmasının temel sebeplerinden biri olmuştur demek mümkündür.

3.2. Osmanlı Döneminde Suriye

Etnik olarak çoğunluğu Arap olmak üzere Türk, Kürt, Ermeni, Yahudi ve diğer azınlıklardan; dini açıdan çoğunluğu Sünnî olmak üzere Alevi, Dürzi ve İsmailî gibi azınlık müslümanlarla birlikte, Hristiyan ve az sayıda Yahudi nüfustan oluşan ve çok katmanlı bir demografik yapıya sahip olan Suriye (İshakoğlu, 2010: 14-22), 1516 yılından 1918 yılına kadar Osmanlı Devleti tarafından yönetilmiştir. (Hitti, 1978: 1137). Dolayısıyla Suriye siyasi, sosyal, ekonomik, askeri ve kültürel alanlarda yaklaşık dört yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti’nin etkisi altında kalmıştır denebilir.

Osmanlı Devleti, Bilad-ı Şam (Akdemir, 2000: 210-211) olarak adlandırdığı Suriye'yi, eyaletlere ayırmış, arada yaşayanlara sınırlı özerklik verip askeri özellikte yöreye özgü bir düzen kurarak yönetmiştir. Öte yandan merkezden atanan bazı üst düzey yöneticiler dışında, Arap dini liderlere de yönetimde yer vermiştir (İshakoğlu, 2010: 32-34).

Yavuz Sultan Selim, Suriye'yi Osmanlı topraklarına kattığında burada fethedilen diğer yerlerdeki gibi bir idari yapılanmaya gitmemiştir. Gelirlerin toplanması, egemenliğin tanınması ve hacca giderken Suriye topraklarından geçen hac yolunun güvenliğinin sağlanması gibi birkaç istisna dışında bölgede Memlûklular tarafından kurulan idari sistemin devam etmesine izin vermiştir (Hitti, 1978: 1142).

Osmanlı'ya bağlı bir eyalet olarak idare edilen Suriye'yenin ilk valisi Canbirdi el-Gazali'nin, I. Selim'in ölümünü fırsat bilip kendi adına para bastırıp hutbe okutarak bağımsızlık ilan etmesi sebebiyle Kanuni Sultan Süleyman bölgeyi yeniden Osmanlı topraklarına katmış ve orada idari sistem olarak tımar sisteminin kurulmasını sağlamıştır.

İlk dönemlerde Arapça bilen yetenekli idareciler ve yerel kanaat önderleri Suriye'nin yönetilmesi konusunda önemli roller oynamışlardır. Osmanlı'nın merkezi idare sistemi ve toprağın yönetiminin Osmanlı Sultanının şahsına ait olması, merkezi idarenin Suriye üzerindeki hâkimiyetini güçlendiren en önemli iki unsur olmuştur. Ayrıca Suriye nüfusunu oluşturan en büyük dini ve etnik grubun Sünni Araplar olması dolayısıyla bölgeye gönderilen idareciler, Sünni Arap önderlerin iştirakiyle bölgeyi kolayca idare etmişlerdir (Okur, Salık, 2016: 1-3).

Eski çağlardan beri kozmopolit bir yapıya sahip olan Suriye'de, Osmanlı yönetimi, Müslüman olmayan cemaatleri kontrol altında tutmak için dini önderlere tam yetki vererek bunlar vasıtasıyla Müslüman olmayan teb'ayla da iletişim kurup, onları da yönetime dâhil etmiştir (İnalçık, Göyünç, Lowry, 1984:105).

Suriye'deki Müslüman olmayan teb'a daha çok ticaretle iştigal etmiştir. Fransızların, Osmanlı'nın bölgeye hâkim olduğu ilk dönemlerde kapitülasyonlar vesilesiyle Suriye'ye girerek burayla iktisadi bağlar kurmuşları Suriye'deki Müslüman olmayan teb'ayla iletişim ve ortaklıklar kurup ticaret yapmaya giriştikleri (Umar, 2002: 297-310) görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin, bölgede kurduğu sistem ilk dönemlerde merkezi otoritenin güçlü olması dolayısıyla Suriye'deki farklı etnik ve dini gurupların birbirleriyle ve Müslüman teb'ayla ilişkilerinin de problemsiz bir şekilde yürütmesine yardımcı olmuştur. Ancak 19'uncu yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı'nın, Suriye'deki idari, askeri, siyasi, ekonomik ve kültürel düzeni daha önce görülmeeyen bir şekilde iç ve dış gelişmelere bağlı olarak sarsılmıştır. Suriye'nin kozmopolit yapısının da önemli bir rol oynadığı bu sarsılmada, Fransa gibi devletlerin rol oynadığı dış müdahalelerin de güçlü etkisi olmuştur (Formkin, 1993: 45). Fransa'nın, kapitülasyonlar sayesinde girdiği bölgede okul, hastane, yol, liman, demiryolu yapmak, matbaa kurup gazete basmak, Misyonerlerin illegal çalışmaları gibi yatırım ve faaliyetleri sonucunda (İnalçık, Göyünç, Lowry, 1984: 95) Suriye'deki Müslüman olmayan teb'a ve onlardan etkilenen yerel gruplar Osmanlı idaresi aleyhine tutum sergilemeye başlamışlardır (Hourani, 1997: 290-291).

Suriye'deki Osmanlı düzenini sarsan bir diğer etken 1789 Fransız devriminin yol açtığı milliyetçilik fikri olmuştur. Bu akım bölgedeki Araplar, Kürtler, Ermeniler gibi pek çok etnik gurubun yanı sıra Müslüman İsmailî, Dürzi, Nusayri; Hristiyan Marunî ve Yahudi gibi farklı dini gurupların ayrılıkçı faaliyetlere girişmesine neden olmuştur. Bölge her ne kadar çoğu Sünni Arap Müslümanlardan oluşsa da şartlar Arap milliyetçiliği düşüncesinin revaç bulmasına engel olamamıştır (İnalçık, Göyünç, Lowry, 1984: 105). Hatta Arap milliyetçiliği Suriye'deki ayrılıkçı hareketlerin en etkiliisi olmuştur (Umar, 2002: 291-310).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerde yerel halk ile doğrudan iletişim kuramayan ve zaman zaman halka karşı sert davranan yetersiz yöneticileri göndermesi milliyetçi hareketlerin zirveye çıkmasına sebep olmuştur (Okur, Salık, 2016: 12). Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Fermanı ile başlayan merkezi idareyi güçlendirme politikaları (Reymond, 2003: 164) ve İmparatorluğun son dönemlerinde iktidara gelen İttihat ve Terakki mensuplarının Türk Milliyetçiliğine dayalı politikaları da Arap milliyetçiliğinin yükselmesinin sebeplerinden biri olmuştur (Karpas, 2008: 13-14).

Arapçılık düşüncesinin ortaya çıkmasında bir başka etken de milliyetçi Arapların, tarihi-edebi metinleri okumayı, Protestant College ve Cizvit Koleji gibi Fransız misyon okullarındaki misyonerlerden öğrenmiş olmalarıdır. Böylece Avrupa ve Amerikalılar tarafından açılan üniversitelerde öğrenimlerini tamamlayan yeni Suriyeli aydınlar, Arapların dil, tarih ve edebiyatları konularındaki araştırma ve çalışmalarıyla Arap milliyetçiliğinin zemininin oluşmasını sağlamışlardır (Okur, 2009: 137-156). Bu sebeple modern Arap tarihçiliği ve edebiyat araştırmalarının daha çok batılı tarzda eğitim görmüş Hristiyan Araplar tarafından yapılmış olması manidardır (İnalçık, Göyünç, Lowry, 1984: 109). Buna örnek olarak Müslüman ve Hristiyan Araplardan oluşan Suriyeli milliyetçi Arapların, özerklik talepleri için sık sık Fransa'dan yardım istemeleri onların kimler tarafından teşvik edilip desteklendiklerini göstermektedir (Okur, 2009: 137-156). Ayrıca Arap bağımsızlık hareketini destekleyen ırkçı Arap aydınların Fransız okullarından mezun olmaları, Fransızların bölgedeki faaliyetlerinin açık delilidir (Umar, 2002: 297-310).

Osmanlı Devleti, fethedilen bölgelerde Osmanlı idari sistemi gereği uygulanan tımar sisteminde, iç ve dış çeşitli sebeplerden dolayı değişikliğe gitmiş; devletin sahibi olduğu toprakları daha önce işleten yerel liderlere satarak elinden çıkarmak zorunda kalmıştır. Bu durum, Suriye'de toprak sahibi yerel liderlerin merkezi otorite karşısında güç kazanmalarına ve zamanla adem-i merkezîyetçi bir siyaset benimsemelerine yol açmış, böylece bu durum imparatorluğun Suriye'deki düzenini sarsan önemli faktörlerden biri hâline gelmiştir (Okur, 2016: 4).

17 ve 18'inci yüzyıllarda Osmanlı devletinin Suriye'de kurmuş olduğu idari yapıyı tehdit eden başka bir etken de heteredoks dini azınlıkların, merkezi otoritenin zayıfladığını hissettikleri her dönemi fırsat bilip aldıkları dış desteklerle özerklik talebiyle isyan edip kargaşa çıkararak devlete karşı güveni sarsmalarıdır.

Suriye'de yabancı misyonerler tarafından açılan okullar da Osmanlı'nın bölgedeki hâkimiyetini sarsan etkenlerden biri olmuştur. Misyonerler, Osmanlı'nın idare ve eğitim alanlarındaki yetersizliklerden faydalanarak Suriye ve Beyrut'ta okullar açmışlardır (Umar, 2002: 297-310; Okur, Salık, 2016: 1). Amerikalı misyonerlerden Rus Çarlığı'na, İtalya, Almanya, Avusturya, İngiltere ve Fransa gibi birçok devlet, Suriye'de okullar açarak bölgedeki eğitimi Osmanlı İmparatorluğu'ndan önce siyasi nüfuz ve iktidar alanı oluşturma aracı olarak kullanmıştır. Bu faaliyetler, Suriye'deki toplumsal düzeni temellerinden sarsmış ve ilerleyen yıllarda fikir ve siyaset sahasında ortaya çıkan ayrışmalar, kamplaşmalar ve iç çekişmelere zemin hazırlamıştır. Özellikle Yahudilerin Fransa'da kurmuş olduğu Alliance Israélite Universelle isimli vakıf ve Protestan Amerikalı misyonerlerin Suriye'de kurmuş oldukları eğitim kurumları Lazkiye, Hatay, Şam ve Halep gibi birçok yerde faaliyet göstermiştir. Özellikle Fransa, bu kurumlar vasıtasıyla Suriye'nin ücra köşelerinde bile çeşitli bölücü yıkıcı faaliyetler yürütmüştür. Mezunlarına iş garantisi veren bu okullara Müslüman halkın teveccühü fazla olmuştur (İnalçık, Göyünç, Lowry, 1984: 109-110). Özellikle Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla Suriye'deki Hristiyan teb'a'a ayrıcalıklar tanınması sebebiyle bu okullar her yere yayılmıştır. Bu okullardan mezun olup yükseköğrenim için Fransa'ya giden Müslüman çocuklar, geri döndükleri zaman Suriye'deki misyoner okullarında öğretmenlik yapmaya başlamışlardır. Böylece Batı'da öğrenim görmüş öğretmen ve edebiyatçılar, Batı edebiyat ve kültürünün etkisiyle yazdıkları eserler aracılığıyla, ayrılıkçı fikirlerini geniş halk kitleleri arasında yaymışlardır. Ayrıca bu okullarda görev yapan öğretmen ve Misyonerler, öğrencilere Osmanlı ve Türk düşmanlığı aşılamayı, bölgede isyanlar çıkararak bölgeyi Osmanlı Devleti'nden koparmayı hedeflemişlerdir (Umar, 2002: 297-310). Fransızlar, aynı faaliyetleri bölgede yaptıkları hastaneler yoluyla da sürdürmüşlerdir (Aydın, 1993: 141-143). Böylece yabancı kuruluşlar yoluyla bölge karıştırılmıştır.

3.3. Osmanlı'nın Son Döneminde (19. ve 20. Yüzyıl) Suriye

Genel olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamında özelde ise Suriye'de var olan devlet düzenini tehlikeye sokan gelişmelerin 19'uncu ve 20'inci yüzyıllarda artarak devam ettiği görülmektedir. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Suriye'de kurduğu sosyal dengeyi bozan gelişmelerden biri de 1832 yılında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın Suriye'yi işgal edip buradaki toprakların "tımar" yönetimini Sünni Müslüman Araplardan alıp ittifak kurduğu Hristiyanlara vermesi olmuştur. Ayrıca Hristiyan tebaanın, Müslüman teb'a'a karşı üstünlük sağlamasına neden olacak pek

çok haklar vermesi, Suriye’de bu iki toplum arasındaki ilişkilerde çekişme ve gerilimlere neden olmuştur.

Hristiyanların, İbrahim Paşa zamanında elde ettikleri serbestlik ve haklar, Osmanlı Devleti’nin bölgeyi yeniden kontrolü altına aldığı da aynen devam etmiştir. 1839 yılında Tanzimat Fermanı kabul edilince Suriye’de daha önce Fransızların desteklediği Maruniler ile Dürziler arasındaki var olan gerginliğe bu sefer Müslüman-Hristiyan gerginliği eklenmiştir (Dağ, 2015: 20-35). Böylece Suriye’deki Osmanlı sistemini tehlikeye sokan etkenlere bir yenisi daha eklenmiştir.

II. Abdülhamit dönemine gelindiğinde Osmanlı’nın, başka bölgelerde toprak kaybetmesi sebebiyle devletin güçlü imajı sarsılmıştır. Devlet, ekonomik bakımdan zayıfladığı için tımar sistemi, önce “iltizama” sonra “malikâneye” dönüşmek suretiyle uygulanamaz hale gelmiştir. Tebaa arasında önceleri kapitülasyonlardan kaynaklan daha sonraları ise İbrahim Paşa’nın Hristiyan tebaayı, Müslüman tebaaya tercih etmesi, son olarak da Tanzimat Fermanı ile gayri müslim tebaaya Müslümanlarla eşit haklar verilmesiyle birlikte çekişme ve ilişkilerde gerilimler had safhaya çıkmıştır. Avrupalı devletler ve Amerikalı misyonerler; ticaret yapmak, okul açmak, elçilik açmak, hastane yapmak vb. organizasyonlar aracılığıyla Suriye’de Osmanlı düşmanlığını körüklemişlerdir. Böylece bir arada yaşayan etnik kökeni farklı Müslüman halkı birbirine düşman edecek milliyetçilik gibi fikirler yoluyla halk arasına fitne sokarak Osmanlıya karşı ayaklanma ve isyanların ortaya çıkmasına zemin hazırlamışlardır.

II. Abdülhamit’in Suriye’de yaptırdığı okullar vasıtasıyla Osmanlı Devletini ve siyasetini anlayan ve Osmanlı’ya sempati duyan bir nesil oluşturulmuştur. Arap dünyasında özellikle de Suriye’de yabancılar tarafından açılan okullarda öğretilen Osmanlı düşmanlığı ve aleyhtarlığının zirve yaptığı bir dönemde Türk dilini bilen Osmanlılara sempati duyanların sayısı bu okullar sayesinde artmıştır. Ayrıca II. Abdülhamit’in kurduğu eğitim kurumları aracılığıyla Suriye’de bir Osmanlı aydın zümresi de ortaya çıkmıştır. Zaten Osmanlı’nın açmış olduğu modern eğitim kurumları artıp, yayıldıkça Müslüman çocukların yabancılar tarafından açılan okullara devamını yasaklayan emirler de çıkarılmıştır (İnalçık, Göyünç, Lowry, 1984: 110). Bu sayede Müslüman halkın Osmanlı aleyhtarı propagandalara maruz kalmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

II. Abdülhamit dönemi idaresinin, eğitim-öğretim alanında takip ettiği politikayı basın-yayın alanında da takip ettiği görülmektedir. Özellikle 1870’lerden itibaren devlet, gazete, kitap gibi yayınlar aracılığıyla devletin resmi siyasetini Suriye’de yaymaya çalışmıştır. Fakat yabancılar tarafından kurulan yayın evleri, matbaalar ve onlar tarafından basılan gazeteler, Osmanlı’dan önce bölgeye girdiği için bu alanda Hristiyan Arapların öncülük ettiği bağımsız bir Arap gazetecilik ve yayıncılığı da toplum hayatına girmiştir (İlyâs, 1982: 35-39). Böylece Suriye’de diğer alanlarda olduğu gibi basın-yayın alanında da Osmanlı’nın kurduğu basın-yayın kuruluşları ve onun karşısında misyoner Hristiyan Arapların öncülük ettiği çoklu bir basın-yayın dünyası ortaya çıkmıştır. Basın yayın yoluyla özellikle Avrupa’da revaç bulan ulusalcılık, sekülerizm, sosyalizm gibi fikirler, roman, hikâye gibi edebi telifler Suriye halkı arasında bu dönemde yayılmaya başlamıştır (İshakoğlu, 1984: 107). II. Abdülhamit, imparatorluk bünyesindeki halkları bir arada tutabilmek için İslamcılık fikrinin toplumda yaygınlaşması için çalışmalarda bulunmuştur (Özkoç, 2008: 13-14). Ancak II. Abdülhamit’in tüm çabaları, yabancıların yukarıda anlatılan faaliyetlerinden dolayı tam başarılı olamamıştır.

20. Yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti’nin, Suriye’deki egemenliğini sarsan etkenlerden biri olan Arap milliyetçiliği iç ve dış sebeplerle başka bir evreye girmiştir (Palmer, 1995: 260; Kılınçkaya, 2004: 93). Başlangıçta geleneksel İslam’ın yorumunda güncellemeler gerektiği şeklinde ortaya çıkan milliyetçilik akımı, zamanla kendi içinde İslam düşüncesinden ödün vermeden İslam’ı savunanlar ile kültürel İslamcılığı esas alarak sekülerleşenler şeklinde ikiye ayrılmıştır. Seküler Arap milliyetçileri, İslam medeniyetinin Avrupa karşısındaki gerilemesinin temel sebebi olarak geleneksel İslam düşüncesini sebep olarak görmüş; ilerlemenin ancak reformlarla mümkün olabileceğini, ancak geleneksel İslam düşüncesinin reformlara karşı direnç gösterdiğini iddia etmişlerdir. Bu nedenle, ilerleme sağlanabilmesi için seküler düşünceye geçişin zorunlu olduğunu ileri sürmüşlerdir (Özkoç, 2008: 19). Bu sebeple 20’inci yüzyıldan itibaren Arap milliyetçiliği hareketi seküler ve ayrılıkçı bir nitelik kazanmıştır. Böylece yeni nesil Arap aydınları arasında kurulacak yeni toplum ve devletin inşasında kültürel Arap milliyetçiliği yerine laik Arap milliyetçiliği fikri tercih edilen düşünce olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin dağılmasından sonra Fransız ve İngilizler tarafından kendilerine bağımsız bir Arap devleti sözü verilen Arap milliyetçilerinin (Aydos, Duran, 2000: 23), Suriye'de 1918-1920 yılları arasında kurdukları Suriye Krallığının, 1920'de San-Remo Konferansı'nda Fransız mandasına bırakılmasıyla (Ataman, 2012: 7-12), Arap milliyetçiliği hareketinde bir başka kırılma yaşanmasına sebep olmuştur. Arap milliyetçiliği hareketi, başlangıçta Batı karşıtlığından ziyade Osmanlı karşıtlığı ekseninde şekillenmiş; ancak Arap coğrafyasının Batılı devletler tarafından parçalanarak manda yönetimlerine tabi tutulmasıyla birlikte, sömürgecilik karşıtı bir harekete dönüşmüştür (Palmer, 1995: 260; Kılınçkaya, 2004: 93; Ataman, 2012: 7-12; Özkoç, 2008: 20-22; Fildiş, 2013: 55-62). Böylece Osmanlı yanlısı birinci kuşak Arap milliyetçilerinin yerini; ayrılıkçı, seküler ikinci kuşak Arap milliyetçileri almıştır. İkinci kuşak Arap milliyetçileri, Osmanlı karşıtlığıyla beraber emperyalizme ve mandacılığa da karşı bir tavır içine girmişler (Okur, Salık, 2016: 13), Arap ülkelerinin birleşmesiyle bağımsızlığın sağlanabileceği fikrini yegâne hedef olarak belirlemişlerdir.

Bu gelişmeler sonucunda 19'uncu yüzyılın sonuna kadar Osmanlı Devleti'nden ayrılmadan, geri kalmışlığa geleneksel kültüre bağlı Arap milliyetçiliği düzleminde çıkış yolu arayan ve Osmanlılık siyasetine bağlı hareket eden Arap entelektüelleri, başlangıçta Osmanlı karşıtı; topraklarının Batılılar tarafından işgal edilmesiyle birlikte Batı mandacılığı karşıtı siyaset ile kendilerini tanımlamaya başlamışlardır. Başlangıçta Arap milliyetçiliği hareketini destekleyen Batılı devletler, Arapları Osmanlı Devletinden kopardıktan sonra milliyetçilik hareketinin kendi aleyhlerine dönmemesi için Arapların yaşadığı coğrafyayı parçalayarak manda yönetimleri yoluyla kontrol etmeye çalışmışlardır. (Okur, 2009: 137-156). Bu yüzden birleşik bir Arap Krallığı'nın bölgedeki çıkarlarına ters olduğunu bilen Fransa ve İngiltere Suriye topraklarını bölüşmüş, bunu kabul etmeyerek savaşa giren Arap kuvvetlerinin yenilmesiyle Suriye, 1920 yılında Fransız manda idaresi altına girmiştir (Okur, Salık, 2016: 14-15). Böylece Suriye'de yaklaşık çeyrek asır sürecek olan manda dönemi başlamıştır.

Bu döneme kadar Suriye'de edebi alanda telif edilen eserler, batı edebiyatında yer alan eserlerin tercümeleri veya o eserlerin taklitleri şeklindedir (Ürün, 2002:11; İsa, 1998: 52-79). Özellikle Batılıların açtığı okullarda yetişen veya Batı'da eğitim görmüş yazarların eserlerinin neredeyse tamamının bu özellikleri haiz olduğunu söylemek mümkündür Bu durum, Suriye'de batı hayranı bir kitlenin yavaş yavaş oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca Osmanlı karşıtlığının da bu dönem eserlerinde yer almaya başladığı görülmektedir (İshakoğlu, 2010: 82-86, 110).

3.4. Suriye'nin Fransız Mandası Altında Yönetildiği Dönem (1920-1946)

Fransa, öteden beri Suriye toprakları üzerinde hakkının olduğunu iddia edegelmiştir. Fransızların bu düşüncede olmasına neden olan sebepler arasında tarihî, ekonomik ve siyasi faktörler yatmaktadır. Haçlı Seferleri sırasında Fransız şövalyelerinin Suriye'de Fransız krallıkları kurmuş olması, Fransa'nın bu bölgeyi kendi tarihî mirasının bir parçası olarak algılamasına yol açmıştır. Bu bağlamda, Fransa, bölgedeki ekonomik çıkarlarını koruma ve sürdürme amacını, Suriye'ye müdahalesini meşrulaştıran bir gerekçe olarak görmüştür (Fromkin, 1993: 20-30). Bu yüzden Akdeniz'de kendine ait bölgeler oluşturabilmek için Kanuni döneminde Osmanlı Devleti'nden aldığı kapitülasyonlarla Suriye'ye girmiş, bölgede Lübnan Dağı kıyısında yaşayan Hristiyan Marunîlerle sıkı iktisadi bağlar kurmuştur (Umar, 2002: 297-310). Suriye'deki hammaddeleri nakletmek için Beyrut Liman'ı, Beyrut-Şam demiryolu ile Şam-Halep karayolunu inşa etmişler, bu yolları tekellerine almışlar (Okur, 2009: 137-156), Avrupa'ya naklettikleri hammaddeleri işleyip Suriye'ye düşük vergilerle sokup yerel üretim merkezlerini atıl hâle getirmişlerdir (Abdullah, 1992: 36-37). Eskiden beri Suriye ile bağlar kurmuş olan Fransa, 1920 San-Remo Barış Konferansı'nda bölgenin kendisine bırakılmasıyla tarihsel emellerini gerçekleştirmiştir. Böylece Suriye'de kurduğu manda yönetimi aracılığıyla 1920-1946 yılları arasında kısa ve uzun vadeli birçok projesini, uygulamaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Suriye'deki hedeflerine bir adım daha yaklaşan Fransa, Osmanlı'nın Suriye'de tesis ettiği sivil ve resmi düzeni sarsan faaliyetlerini, manda yönetimi döneminde açıktan ve doğrudan uygulamaya koymuştur (Tavakkalana, 1945: 19).

Fransa, Suriye'deki varlığını perçinlemek için ekonomide para birimi olarak Osmanlı Mecidiyesi yerine Fransız frangını tedavüle sokmuş ve para mekanizmasının yönetimini de Fransız bankerlere bırakmıştır (Okur, Salık, 2016: 16). Böylece Suriye'deki iktisadi faaliyetler tamamen Fransızların eline geçmiştir.

Fransa, çıkarlarını korumak için siyasi ve sosyal alanda da birtakım uygulamalara girişmiştir. Bunun için Suriye'deki farklı etnik ve dini azınlıkları desteklemiş, azınlıkları bazen birbirlerine karşı çoğunlukla da Suriye nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Sünni Müslümanlara karşı kullanmıştır Fransız manda yönetimi, hâkimiyetini güçlendirmek için stratejisini etnik yapılara göre bölünmüş bir Suriye planı üzerine oturtmuştur. Bu amaçla Suriye'yi çeşitli idari bölgelere ayırmıştır (Fildiş, 2013: 55-62; Okur, Salık, 2016: 15-18). Bu çerçevede Osmanlı döneminin nüfuzlu, toprak sahibi Sünni Müslüman kesimini etkisizleştirmek için toprak reformunu devreye sokmuştur (Umar, 2002: 297-310). Manda yönetimi, toprak reformu yoluyla azınlıklara mensup bireyleri söz sahibi yapıp (Okur, Salık, 2016: 18), kendi yanına çekmeyi ve Arap milliyetçisi Sünni Müslüman kesimin etkin muhalefeti yok etmeyi (Okur, 2009: 137-156), bu yolla Suriye'nin sosyal yapısında değişimi hedeflemişlerdir.

Manda yönetimi, mandacılığa karşı yükselen Sünni Arap milliyetçisi muhalefeti etkisizleştirmek için ordunun sosyal yapısını değiştirmeyi de hedeflemiştir. Fransızlar bu amaçla "Levant Özel Birlikleri" adı altında yeni bir ordu kurmak için 1920 yılında Humus 'ta bir askeri okul açmışlar, Nusayri ve Dürzi azınlıklara mensup gençlerin bu akademiye kaydolmalarını teşvik etmişlerdir. Suriye siyasetinde daha önce etkin olan Sünni ailelerin çocukları, manda yönetimi tarafından kurulan bu yeni orduya katılmamışlardır. Bu ordu modern Suriye ordusunun temelini teşkil etmiştir (Şentürk, 2003: 13).

Sünni kesimin, çocuklarını Fransızların kurduğu bu okullara göndermemesi ve bu kesimlerin manda yönetimi tarafından ordudan uzak tutulması ordunun sosyal kompozisyonunun bozulmasına sebep olmuş ve 1946 yılında bağımsızlığını kazanan Suriye'de askeri darbeler yoluyla siyasete müdahalelerin önünü açmıştır. Neredeyse her iki yılda bir gerçekleşen darbeler sonucunda ordunun alt kademelerinde güçlenmeye başlayan azınlıklara mensup askerler, özellikle Nusayriler, 1960'lı yıllara gelindiğinde Suriye ordusu ve dolayısıyla siyasetinde söz sahibi olmaya başlamışlardır. Bu yeni nesil ordu mensupları seküler Arap milliyetçiliğini, sosyalizmi ve toprak reformunu ilke edinen Baas Partisi'nin asker kanadı içerisinde güçlenmiş ve 1963'te gerçekleştirilen darbeden sonra kentli Sünni elitlerin birkaç yüz yıl süren hâkimiyetini ortadan kaldırıp (Okur, Salık, 2016: 16) onların yerine geçmişlerdir.

Fransızlar, Manda yönetimi döneminde, her alanda etnik ve dini farklılıkları körüklemişler; millî kültürü öğreten resmi okulların ödeneklerini azaltmaya, bir kısmını kapatarak bu tür okulların sayısını azaltmaya; Fransız dil, kültür ve değerlerini zorunlu olarak öğreten Katolikler tarafından kurulan özel okulların sayılarını çoğaltmaya, ödeneklerini yükseltmeye başlamışlardır (Halidi, Ferruh, 1997: 36-37). Fransızca, öğretimde zorunlu dil yapılmış, İslam kültürü yerine Fransız kültürünü öğrenmek dayatılmıştır. Okullarda öğrenciler, Fransız bayrağı altında Fransız marşını okumak zorunda bırakılmışlardır (Abdullah, 1992: 38).

Bu arada I. ve II. Dünya Savaşları arasında dünyada meydana gelen sosyo- ekonomik ve politik gelişmelerin Suriye'ye yansımaları iki şekilde kendini göstermiştir. Bunlardan ilki, İmparatorluk ve krallıkların yıkılıp yerlerine ulus devletlerin kurulmuş olması, Arapları da ulus devlet kurmaya yöneltmiş; ikincisi ise batılıların ihanetine uğrayan Arap halkları arasında doruğa çıkan batı karşıtlığı, Arap milliyetçilerini komünist doğu bloğuyla yakınlaşmaya, iş birliği yapmaya sevk etmiştir. Bu iki gelişme, Fransız mandasından kurtulup Suriye'de ulusalcılıkla beraber sosyalist bir Arap milliyetçiliği fikrini benimseyen radikal siyasi akımların elini güçlendirmiştir. Böylece Sünni elitlerin savunduğu muhafazakâr Arap milliyetçiliğine dayalı siyasi hareket, seküler, sosyalist, ulusalcı siyasetçilerin eline geçmiştir. Sait el-Husri'nin öncülük ettiği, Hristiyan Mişel Eflak'ın devam ettirdiği bu hareket "Arap ülkelerini Arap Yarımadası'yla sınırlı görmemiş (el-Hasri, 1998: 148), Arap Dili'nin konuşulduğu bütün ülkelerden oluştuğuna inanmıştır." Bunlar Arap milliyetçiliğini, Arap Dili temelinde kurgulayan, İslam'ı Arapların sonradan kazandığı bir kültürel unsur olarak gören, ezeli-ebedi olanın Arap kültürü ve Arap milleti olduğunu, dolayısıyla Arap milliyetçiliği temelini sonradan girilen İslam'a değil ezelde sahip olunan Araplık olma vasfı temeline dayanması gerektiğini savunmuşlardır (Özkoç, 2008: 27). Bu yolla İslam ile Arapların bağıni kopararak harekete hem seküler bir boyut kazandırmayı hem de Suriye'nin kırsal kesimlerinde yaşayan heteredoks azınlıkları da harekete dâhil etmeyi hedeflemişlerdir.

Arap milliyetçiliği hareketinin seyrini etkileyen gelişmelerden biri de Arap halkları arasında, Arap-İsrail savaşlarının tetiklediği duygu dalgası olmuştur. Bu duygu dalgası, Arap ülkelerinde özellikle de Suriye'de Baasçılık ve Pan-Arapçılık şeklindeki fikirlerle kendini dışa vurmuştur (Çağ, Eker, 2013: 57-72).

Hemen hepsi Batı’da eğitim görmüş, Hristiyanlığın Ortadoks mezhebine mensup Mişel Eflak ve Sunni Müslüman Selahaddin el-Bîtar’ın öncüsü olduğu Suriyeli Arap milliyetçisi bir grup entelektüel bir araya gelerek, 1943’te “Baas Partisi” adında bir parti kurmuşlardır (Abu Jaber, 1970:28). İslam düşüncesinin yeniden “ihya”sı çalışmaları sonucu ortaya çıkan ve başlangıçta kültürel bir yapıya sahip olan Arap milliyetçiliğinin, çıkış noktası olan “ihya/diriliş” kavramıyla Baas Partisi’nin adındaki “diriliş” kavramının aynı olması, Baas Partisi’nin hangi tarihsel hareketin geçirdiği süreçler sonunda ortaya çıktığına dair fikir vermektedir.

Partisi, ilk kongresini, 1943 yılında, Baas düşüncesinin ideoloğu kabul edilen İskenderun doğumlu Nusayri mezhebine mensup Zeki Arsuzi’nin de katılımıyla gerçekleştirmiştir (Altay, 2000: 131). Baas Partisi’nin önde gelenlerinin kimliklerine bakıldığında muhafazakâr Arap milliyetçiliğinin; pragmatik, laik (seküler), Arap milliyetçiliğini savunanların eline geçtiğini anlamak mümkündür.

Manda yönetimi döneminde Suriyeli yazar ve edebiyatçıların eserlerinde ana tema, milli değerler, bağımsızlık ve Arap milliyetçiliği olmuştur. Özellikle Fransa karşıtı siyasi temaların, bu dönemin edebi eserlerinde yoğun bir şekilde işlendiği (İshakoğlu, 2010: 118-120) bu dönemki eserlerde müşahade edilmektedir.

3.5. Bağımsızlık Döneminde Suriye (1946-...)

Fransızlar, 1946 yılında Suriye’de siyasi istikrarsızlığın hâkim olacağı zemini oluşturarak ayrılmışlardır (Fildiş, 2013: 55-62). Bağımsızlığın kazanılmasından hemen sonra Suriye’de, çoğunluk Sünni Araplarda olduğu için yönetim de Sünni Arap milliyetçisi siyasilere kalmıştır (Okur, Salık, 2016:36). Sünni liderler, ülkeyi Nusayri, Dürzi, Hristiyan Maruni azınlıklarla birlikte yönetme sorunuyla karşı karşıya kaldılar. Bu amaçla merkezi bir idareyi tesis etmek için Fransız manda yönetiminin bazı azınlıklara tanıdığı özerk yönetim hakkını kaldırdılar (Fildiş, 2013: 55-62). Böylece bu karar, azınlıklar ile çoğunluğun temsilcisi Sünni yöneticiler arasında siyasi mücadelenin fitilini ateşlemiştir.

Bu durum, iç siyasi mücadelelere sebep olmuş, Sünni idarecilerin ülkede siyasi ve sosyal birliği sağlayamamaları ve ekonomik sorunlara kısa sürede çözüm bulamamaları, ülke yönetiminde yetersiz kalmalarına, onların halk nezdindeki popülaritelerini yitirmelerine; kendi aralarında da iç çekişmelere sebebiyet vermiştir. Bu durum onların siyasi arenada güç kaybetmelerine sebep olmuş, ordu içerisindeki askerlerin de darbe yapmalarına gerekçe olmuştur (Okur, Salık, 2016:36). Bu sebeple Suriye, neredeyse her iki yılda bir art arda gelen askeri darbelerin yol açtığı bir döneme ve Sünnilerin ordu ve siyasetten tasfiyesine sahne olmuştur (Bağlıoğlu, 2013: 498-499). Aslında Askeri darbelerin bir başka sebebi de Fransız manda yönetimi sırasında Suriye’de Doğu Akdeniz Birlikleri adıyla kurulan yeni ordu ve akademide yetişen askerlerdir. Çünkü onlar her darbeden sonra ordu kademelerinde üst rütbelere yükselip, iltisaklı oldukları siyasi partilerle birlikte hareket ederek rakiplerini ordudan tasfiye ettirmişlerdir (Van Dam, 200: 60-68; Bağlıoğlu, 2013: 498-499. Örneğin 1949 yılındaki darbeden sonra Sünni subayların ve 1952 yılındaki Dürzi ayaklanmasıyla ordudaki Dürzi subayların çoğu tasfiye edilmiş (Bağlıoğlu, 2013: 498-499) böylece bunların yerine ordudaki kilit görevlere Nusayri subaylar getirilmiştir (Bağlıoğlu, 2013: 498-499).

Suriye siyasetinde egemen güç olan Sünni elitlerin, siyasetteki iç çekişmeleri siyaset arenasına yeni giren radikal partilerin, özellikle de 1943’te kurulan Baas Partisi’nin öne çıkmasına ve sert muhalefet yapmasına neden olmuştur. Ayrıca 1949 ve 1952 darbelerinde ordu ve siyasette etkinlikleri kırılan Sünnilerin elinden iktidarın nasıl alınacağına dair ciddi bir tecrübe kazanmalarına yardım etmiştir. Manda döneminde kurulan ve bağımsızlık döneminde Sünni egemen elitlere karşı muhalefet eden radikal partiler; Mişel Eflak ve Salah el-Bîtar’ın önderliğini yaptığı seküler, sosyalist Baas Partisi, Antuan Saade’nin Suriye Sosyalist Nasyonalist Partisi ve Ekrem Hurani’nin Gençlik Partisi’dir. Bu partilerin ortak noktaları, üyelerinin Humus Askeri Akademisi’nden yetişmiş olmalarıdır (Okur, Salık, 2016: 36-37).

Suriye’de kurulan fanatik partilerin önemli olanı, Baas Partisi’dir. Paris’te öğrenci oldukları yıllarda Marksizm’den etkilenen Eflak ve el-Bitar, Baas ideolojisini, sosyalizm ve Arap milliyetçiliğini birleştirerek formüle etmişler; “Birlik, özgürlük, sosyalizm” üçlemesi üzerine kurulan Baas ideolojisi birleşik bir Arap Devleti’nin Arap milletine özgürlük, sosyalizm ve demokrasi getireceğine, dolayısıyla Arapları, emperyalizmden, toplumsal eşitsizlikten, sınıf sömürsünden ve feodalizmden kurtaracağına inanmışlardır. Baas ideologları, Arap birliğini kurma, ardından feodalizm ve emperyalizmden kurtulma

hedeflerini gerçekleştirebilmek için devrimci ideolojiyi benimsemişlerdir. Partinin seküler, pan-Arap milliyetçisi ve sosyalist ideolojisi, geleneksel Sünni elitlerin egemen olduğu Suriye toplumuna uyum sağlamak istemeyen kırsal tabanlı heteredoks Dürzi, Nusayri dini azınlıkları cezbetmiştir (Okur, Salık, 2016: 36). Böylece parti ideolojisi bu kesimler arasında hızlıca yayılmaya başlamıştır.

Toplumun tamamını kapsamak iddiasıyla ortaya çıkan Baas Partisi, şehirli ve Sünni Arapların sahiplendiği Arap milliyetçiliğini seküler bir niteliğe büründürüp yeniden tanımlayarak Batılı tarz laik bir ideolojiye dönüştürmüştür. Böylece azınlıkları temel alan rejim oluşturmayı amaçlamıştır (Ataman, 2012: 50-55). Baas Partisi, Suriye’de iç siyasette yaşanan askeri darbeler, dışta ise İsrail Devleti’nin Filistin’e kurulması ve Arap-İsrail Savaşı’nda alınan ağır yenilgi gibi bazı dış gelişmelerden dolayı farklı bir mecraaya kayarak kuruluş ilkelerinden sapıp bir kitle partisi olmak yerine azınlık partisi hâline gelmiştir. Çünkü Bilad-ı Şam’ın bir parçası olan Filistin topraklarına İngilizlerin onayı ve teşviki ile bir İsrail Devleti’nin kurulması, Arap milliyetçilerini emperyalist Batıya karşı birleştirmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı’ndan sonra dünyanın, sosyalist Doğu Bloku ve liberal, emperyalist Batı Bloku şeklinde iki kutuplu bir döneme girmesi; 1949 Arap-İsrail Savaşı’nda Arapların ağır yenilgi alıp, yenilgiden birbirlerini suçlamaları gibi sebeplerle bazı Arap devletlerinin Batı Bloku ülkeleriyle bazılarının da Doğu Bloku ülkeleriyle iş birliği yapmaları, Arap milliyetçiliği hareketinde emperyalist Batı yanlıları ve karşıtları şeklinde derin ayrılışlara sebep olmuştur. Bu ayrılık 1958 yılındaki Suriye ve Mısır’ın birleşmesi girişimini bile engellemiştir (Okur, Salık, 2016: 44). Çünkü iki devletin birleşmesini adil ve eşit bir birleşmeden ziyade Suriye’nin, Mısır yönetimi altına girmesi şeklinde gerçekleşen bir birleşme gibi gören, Suriye ordusundaki heteredoks dini azınlıklara mensup, Hafız Esed’in de içinde olduğu genç subaylar, Baas Partisi’nin Mısır ile birleşme girişiminden rahatsız olmuşlar, birleşmeye karşı çıkmışlardır. Kendileri de Baas Partili olan bu genç subaylar, ordu içinde “Askeri Komite” adı altında gizli bir yapı oluşturmuşlar ve 1963 yılında askeri darbe yaparak hem bu tarihe kadar Suriye siyasetinde etkin olan Sünni elitleri hem de Baas Partisi içindeki birleşik büyük Arap devleti kurma hedefindeki geleneksel Baas Partili liderliğin etkinliğine son vermişlerdir (Okur, Salık, 2016: 47).

Suriye ordusu içinde 1963 askeri darbesinde aktif rol oynayan ve gizli yapılanmaya giden Askeri komite üyesi subaylar, Baas Partisi içinde parti içi eski-yeni mücadelesine neden olmuşlardır. Yeni kanadı temsil eden bu subaylar parti içi mücadelede, bölgeselciler adı verilen, birleşik büyük bir Arap birliği kurmak yerine Suriye’nin toprak bütünlüğüne odaklanılması gerektiğini düşünmüşler, radikal sosyalist eğilimlere sahip, parti içi geleneksel liderliğe karşı olan yeni siyasetçilerden yana tavır almışlardır (Okur, Salık, 2016: 47). Böylece onların Parti içinde etkinlik kazanmasına yardımcı olmuşlardır.

1963 askeri darbesi, bağımsızlık dönemi Suriye tarihindeki kritik kırılma anlarından biri olmuştur. Çünkü bu darbe, Suriye’de Osmanlı döneminden beri siyasette, ekonomide, sosyal yaşamda etkin olan kentli Sünni eşrafın, tasfiye edilmesiyle sonuçlanmıştır. Tasfiye edilenlerin yerlerine kırsal kesimden gelen azınlıklara mensup Nusayrilere geçmiştir. Yine bu darbeyle Suriye ordusundaki kırsaldan gelen Nusayri, Baas Partili subaylar, Suriye ordusuna tamamen hâkim olmuşlardır (Okur, Salık, 2016: 47). Ancak 1963’teki askeri darbeyle iktidara gelen Baas Partisi, bu sefer parti içinde eski-yeni kavgası sebebiyle yaşanan başarısız darbe girişimleriyle karşı karşıya kalmıştır. Suriye’de Baas Partisi dönemindeki ikinci darbeler dönemi de Baas Partisi içinde Nusayri olmayan azınlıklara mensup siyasetçilerin tasfiyesini sağlamıştır.

1963’ten sonra Suriye’de Baas Partili iktidarın sert, baskıcı ve radikal dönemi başlamıştır. Parti’de 1963-1970 dönemleri arasında, eski nesil Baasçılıktan, yeni katı sosyalist Baasçılığa doğru bir değişim gerçekleşmiştir (Şen, 2004: 202; Okur, Salık, 2016: 49-50, 192). Hafız Esed’in de içinde olduğu Baasçı subayların başını çektiği bu yeni Baasçı grup, kendilerine karşı yapılan bir takım başarısız darbe girişimleri sonucu Baas Partisi, ordu ve siyasette diğer azınlıklara mensup siyasetçi ve askerleri tasfiye etmişlerdir. 1966 yılında Nusayri iki General Hafız Esed ve Salah Cedid yaptıkları darbeyle iktidarı kesin bir şekilde ele geçirip (Şen, 2004:192), parti içindeki güçlerini pekiştirmiş, askeri ve siyasi alanda en etkili konuma yükselmişlerdir (Giritli, 2004: 93; Okur, Salık, 2016: 50). Ancak Baas Partisi içindeki mücadele sona ermemiş bu sefer de radikal solcu guruplar ile Hafız Esed’in başını çektiği realist, pragmatik grup parti içi mücadeleye tutuşmuşlar, Hafız Esed, 1970 yılında yaptığı darbeyle yönetimi kesin bir şekilde ele geçirmiştir. Daha önceki darbelerde olduğu gibi 1970 yılındaki darbeye de tasfiyeler başlamış bu darbeyle Hafız Esed parti ve ordu içindeki radikal solcu asker ve siyasileri tasfiye etmiş,

böylece Hafız Esed 1971 yılında kendini başkan seçtirerek Suriye siyasetinde tek lider hâline gelmiştir (Ataman, 2012: 50-55).

Yeni Baas Partisi, ideolojisini topluma yaymak için tüm okul seviyelerinde ve sivil toplum örgütlerinde örgütlenmeye giderek, ideolojik propagandaya başlamış, rejimin güvenliği için bütün kurumları partinin kontrolü altına almıştır.

Yaşanan siyasi değişimlere paralel olarak bu dönemden itibaren Suriye’de yazılan edebi eserlerin ana temalarının da seküler Arap milliyetçiliği, sosyalizm, sosyal adalet gibi konular etrafında şekillenmeye başladığı (İshakoğlu, 2010: 129-131) anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Edebiyatçılar, çevrelerinde olup biten her şeyden etkilenirler. Onlar içinde yaşadıkları toplumların sorunlarına çözümler aralar, bu sorunlara yazıları ile tepkiler verirler. Dolayısıyla onların yazdıkları eserler aracılığıyla yaşadıkları toplumların geçirmiş olduğu süreçler hakkında fikirler edinmek mümkün olabilmektedir.

Suriye’nin geçirmiş olduğu tarihi süreçlerin izlerini gazete, dergi ve edebi yazılara doğrudan yansıdığını görmek mümkündür. Mesela Osmanlı’nın son döneminde yazılan eserlerin, şekil ve içerik bakımından Batı edebiyatını taklid eden eserlerden meydana geldiği görülmektedir (Ürün, 2002: 11). 1920’den 1960’lı yıllara kadar yazılan eserler, millî değerlerle bezeli Arap milliyetçiliğine vurgu yapan temalar iken; Baas rejiminin iktidarı tam olarak ele geçirdiği 1971 yılından sonra yazılan eserlerdeki temalar ise seküler, sosyalist Arap milliyetçiliğini yoğun işleyen temalar olmuştur. Örneğin 19’uncu yüzyıl edebiyatçılarından olan Rızkullah Hassun’un eserleri bu dönem Suriye çocuk edebiyatının başlangıç dönemi olduğu için daha çok şekil ve içerik bakımından Batı edebiyatını tesiri altında kalmıştır. 1920 yılından 1960’lı yıllara kadar eserler telif eden Cemil Sultan Mustafa İkrime, Delal Hatem, Nizar Neccar gibi şair ve hikâyecilerin eserlerinde (bu dönem Fransız manda yönetiminden kurtulma ve bağımsızlık dönemi olduğu için) millî, manevi ve kültürel değerleri konu edinen düşüncelerin daha fazla işlendiği görülmektedir. 1971 yılından sonra eserler yazan Zekeriya Tamir, Beyan es-Safedi, Süleyman el-İsa gibi yazarların eserlerinde (bu dönem Baas partisinin iktidarı ele geçirdiği dönem olduğu için) Baas rejiminin ideolojisi olan sosyalizm, sekülerizm konuları yoğun bir şekilde işlendiği görülmektedir. Ayrıca bu dönemde yazılan eserlerde, Batı kültürüne entegre olup geçmiş kültürü ve moral değerleri reddeden temaların yoğun işlendiği görülmektedir.

Suriye, tarih boyunca pek çok medeniyetin beşiği olmuş ve uzun bir süre de Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olarak yönetilmiştir. Ancak Batı’da yaşanan Coğrafi Keşifler ve bunun sonucunda meydana gelen Reform, Rönesans hareketleri, Sanayi Devrimi ve sömürgecilik gibi gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu ve halklarını derinden etkilemiştir. Sanayi Devrimi’nin getirdiği artan hammadde ihtiyacı, Batı’nın Osmanlı coğrafyasına yönelik emperyalist hedeflerini artırmış, bu süreç sebebiyle askeri ve kültürel çatışmalar yaşanmıştır. Batı kültür ve düşüncesinin yayılmaya politikası, Osmanlı bünyesindeki aydınlar arasında “Batılılaşma” eğilimlerini güçlendirmiştir. Osmanlı topraklarında Batılılar tarafından açılan okullarda eğitim alan öğrenciler ve Fransa gibi ülkelerde yetişip geri dönen aydınlar, batılı değer ve fikirlerin Osmanlı topraklarında yayılmasını sağlamıştır. Suriye’deki kültürel değişimler, ülkenin geçirmiş olduğu tarihsel süreçlerle bağlantılıdır. Edebiyat, bu süreçte bir kültürel aktarım aracı olarak önemli bir rol üstlenmiş, edebi ürünler hem toplumsal değişimlerin hem de ideolojik çatışmaların bir yansıma alanı olmuştur.

KAYNAKÇA

Akdemir, Salih. “Suriye’deki Etnik ve Dini Yapının Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü”, *Avrasya Dosyası Dergisi*, 6 (1): 210-211, ASAM Yay., 2000.

Ataman, Muhittin. *Suriye’de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Nisan 2012. www.setav.org | Nisan 2012.

Aydın, Ayşe H. *Osmanlı İmparatorluğu’nda Ayrılıkçı Arap Örgütleri-Aliye Divanı Harbi Örfisi*, Arba Yay. İstanbul, 1993.

Aydos, Volkan & Duran, Meltem. *Suriye Ülke Etüdü*, İstanbul Ticaret Odası Yay., İstanbul, 2000.

- Bağlıoğlu, Ahmet. “Suriye’de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri”, www.emakalat.com., e- makalat Mezhep Araştırmaları, VI/2 (Güz 2013), ss. 498-499.
- Belâzûrî, *Futûhu’l-buldân*, çev: Zâkir Kadiri Ugan, 2 c., İstanbul, Maarif Basımevi, 1955.
- Dağ, Ahmed Emin. “Suriye: Küresel ve Bölgesel Kaostan Beslenen İç Savaş”, *İNSAMER Analiz* 05., 01.07.2015.
- Fromkin, David. *Barişa Son Veren Barış Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922*, (çev: Mehmet Harmancı), İstanbul, 1993.
- Giritli, İsmet. *Bugünkü Ortadoğu’nun Önemli Sorunları*, İ.İ.T.İ.A. Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yay., İstanbul, 2004.
- Hitti, Philip. *Târihu Sûriya ve Lubnân ve Filistin*, 2 c., trc. Abdulkerim Rafik, Corc Haddâd, Beyrut, Dâru’s-sekâfe, 1958.
- Hitti, Philip. *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, 4 c., çev., Salih Tuğ, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1978.
- Hourani, Albert. *Arap Halkları Tarihi*, (Çev: Yavuz Alagon), İstanbul, 1997.
- İlyâs, Josehp. *Tatavvuru’s-sahâfeti’s-Sûriyye fî mi’eti ‘âm*, 2 c., Beyrut, Dâru’n-nidâl, 1982.
- İnalıcık, Halil; Nejat Göyünç, Heath W. Lowry. *Osmanlı Araştırmaları IV*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1984.
- İsa, Fevzi: *Edebu’l-Etfâl*, Menşetu’l-Meârif, İskenderiye, Mısır 1998.
- Karpat, Kemal. “*Osmanlı’da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*”, çev., Dilek Özkoç, *Suriye Baas Partisi: Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991)*, Mülkiyeliler Birliği Yay., Ankara, 2008.
- Kılınçkaya, M. Derviş. *Osmanlı Yönetimindeki Topraklarda Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Suriye*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2004.
- Mustafa Halidi-Ömer Ferruh, *Misyonerler Eğitim ve Siyaset*, İstanbul, 1991.
- Nicholas Van Dam, *Suriye’de İktidar Mücadelesi*, çev., Semih İdiz- Aslı Falay Çelkivik, İstanbul 2000.
- Okur, Mehmet Akif & Salık, Nuri. *Bağımsızlıktan Arap Baharı’na Suriye İç ve Dış Politika*, (ed) Mehmet Akif Okur, Nuri Salık, Nobel Yay., Ankara, 2016.
- Okur, Mehmet Akif. “*Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye’de Fransız Mandası*”, Bilig, Kış, 2009, s. 48, ss. 137-156.
- Ömer, İshakoğlu, *Osmanlı Dönemi Suriye’sinde Edebi ve Kültürel Faaliyetler (1800-1918)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 2010.
- Özkoç, Özge. *Suriye Baas Partisi: Kökenleri Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991)*, Mülkiyeliler Birliği Yay., Ankara, 2008.
- Palmer, Alan. *Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yılı Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, çev., Belkıs Çorakçı Dışbudak, Sabah Kitapları, İstanbul, 1995.
- Reymond, Andre. “*Arap Siyasal Sınırları İçinde Osmanlı Mirası*”; L. Carl Brown (ed.), *İmparatorluk Mirası: Balkanlarda ve Ortadoğu’da Osmanlı Damgası*, çev., Gül Çağalı Güven, İletişim Yay., İstanbul, 2003.
- Şentürk, Doğan. *Ortadoğu’da Arap Birliği Rüyası, Saddam’ın Baası*, Alfa Yay., İstanbul, 2003.
- Tavakkalana, M. Said. *Suriye ve Lübnan’da Fransa’nın İş Ne?* İstanbul, 1945.
- Umar, Ömer Osman, “*Suriye’de Fransız Emperyalizmi*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (1): 297-310, Elazığ, 2002.

- Ürün, Ahmet Kazım. *Mısır'da Türk Bir Şair Ahmet Şevki*, (Birinci Baskı), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002.
- Yavuz, Celalettin, *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri*, Ankara Ticaret Odası Yay., Ankara, 2005.

Araştırma Makalesi / Research Article

Suriye’deki Tarihsel Süreçlerin Osmanlı’dan Günümüze Sosyo-Politik ve Edebi Yansımaları

Socio-Political and Literary Reflections of Historical Processes in Syria from the Ottoman Empire to the Present Day

Kemal ŞİMŞEK

DOI : [10.63556/ankad.v10i1.303](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i1.303)

Geliş/Received: 25/05/2025

Kabul/Accepted: 21/01/2026

Extended Abstract

Introduction

In the 19th and 20th centuries, the realization of the importance of literature in education increased interest in literature in regions such as Syria and Egypt. In Syria, literature that conveyed Western values, especially children's literature, developed rapidly from the mid-19th century onwards and many writers began to produce works in this field. When we look at the history of Syria, we see that the historical and political processes that the country went through affected the country's literature. For example, the literature that began to develop in the last period of the Ottoman Empire has the characteristics of literature with the theme of Arab nationalism, which is based on imitation of Western literature in terms of form and content and is loyal to its own culture. In the period from the 1920s to the 1960s, no literature adorned with themes of Arab nationalism against the mandate emerged. During this period, themes of Arab nationalism adorned with national and spiritual values were intensively processed in literature. During the Baath regime that came to power after 1971, it is observed that socialist and secular themes reflecting the ideology of the Baath regime came to the fore in literary works. It is also seen that this differentiation led to ideological divisions among the writers of the period. The aim of this study is to examine the political, cultural and literary transformation that Syria has experienced in historical processes, and to draw attention to the role of literature, especially shaped by Western influence, in these changes. In addition, it is to analyze the ideological and thematic transformations in Syrian literature within the framework of historical and political contexts.

Methods

Contemporary Syria has been the cradle of many civilizations since ancient times. Many peoples of different races, religions and languages have established states on its lands. Due to its strategic location, Syria has always been a region where political, ethnic and religious conflicts have taken place. Due to its historical past, many peoples of different races, religions and languages have had to live together in Syria. The historical processes that the country has gone through and the cosmopolitan structure that emerged as a result of these processes have been reflected in every development in Syria from the mid-19th century to the end of the 20th century. It is possible to see these reflections in almost every field, especially in politics, economy, education, health and literature in late Ottoman Syria. In this study, how historical processes constitute the dynamics behind developments in Syria and the reflections of these dynamics in various fields, especially in literature, were designed according to the qualitative research method and the document analysis technique was used to collect data in the study.

Results and Discussion

Syria has been the cradle of many civilizations throughout history and was ruled as part of the Ottoman Empire for a long time. However, the geographical discoveries in the West and the developments such as the Reformation, Renaissance movements, Industrial Revolution and colonialism that occurred as a

result of these, deeply affected the Ottoman Empire and its people. The increasing need for raw materials brought about by the Industrial Revolution increased the West's imperialist goals towards the Ottoman geography, and military and cultural conflicts occurred due to this process. The policy of expansion of Western culture and thought strengthened the "Westernization" tendencies among the intellectuals within the Ottoman Empire. Students who received education in schools opened by Westerners on Ottoman lands and intellectuals who grew up in countries such as France and returned ensured the spread of Western values and ideas in Ottoman lands. Cultural changes in Syria are linked to the historical processes the country has gone through. Literature has played an important role as a means of cultural transmission in this process, and literary works have become a reflection area of both social changes and ideological conflicts.